

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Περνάμε τα σύνορα, ανταλλάσσουμε γνώσεις

Οι επισκέψεις μελέτης για ειδικούς της εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στηρίζουν την ευρωπαϊκή συνεργασία και πολιτική

Οι Ευρωπαίοι συνήθιζαν από πολύ παλιά να περνούν τα σύνορα με στόχο τη μάθηση. Στην περίοδο μεταξύ του 17ου και του 19ου αιώνα, εύποροι Ευρωπαίοι έφευγαν για τη «Μεγάλη Περιήγηση» προκειμένου να επισκεφθούν άλλες χώρες στο πλαίσιο της εκπαίδευσής τους. Σήμερα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα ταξίδια με σκοπό τη μάθηση δεν αποτελούν πλέον προνόμιο για λίγους, αλλά προωθούνται ευρέως με πολλούς διαφορετικούς τρόπους.

Οι επισκέψεις μελέτης (πλαίσιο 1) προσφέρουν την ευκαιρία σε ειδικούς της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης να ταξιδέψουν και να μάθουν. Οι επισκέψεις αυτές φέρνουν σε επαφή τους αρμόδιους και επαγγελματίες του τομέα από διάφορες χώρες, με σκοπό τη διερεύνηση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος και την ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων.

Οι επισκέψεις έχουν απτά αποτελέσματα. Με την κοινή μάθηση, τη διάδοση καλών πρακτικών και τη στενότερη ευρωπαϊκή συνεργασία, κάθε επίσκεψη μελέτης μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση των πολιτικών για την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση, σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο

Ο αντίκτυπος των επισκέψεων μελέτης δεν περιορίζεται στις λίγες ημέρες που διαρκεί η κάθε συνάντηση. Πολλοί από τους συμμετέχοντες διατηρούν επαφές και δημιουργούν δίκτυα μεταξύ τους μετά το τέλος της επίσκεψης. Το ένα τρίτο περίπου των εμπειρογνομόνων αρχίζει να μετέχει σε κοινές πρωτοβουλίες και έργα.

Πριν το 2008 υπήρχαν δυο διαφορετικά προγράμματα επισκέψεων μελέτης, ένα για την εκπαίδευση και άλλο για την επαγγελματική κατάρτιση. Όμως δεδομένου ότι οι δυο κλάδοι συνδέονται όλο και στενότερα, και η σημασία της διά βίου μάθησης αυξάνεται, το 2008 τα δύο αυτά ξεχωριστά προγράμματα επισκέψεων μελέτης συνενώθηκαν εντός του Προγράμματος Διά Βίου Μάθησης της ΕΕ⁽¹⁾.

Το Cedefop διαχειριζόταν με επιτυχία τις επισκέψεις μελέτης για την επαγγελματική κατάρτιση για περισσότερα από 20 χρόνια, εξασφαλίζοντας εξαιρετική οργάνωση και υψηλής ποιότητας περιεχόμενο. Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επιθυμώντας να αξιοποιήσει αυτή την πείρα και τεχνογνωσία, ανέθεσε στο Cedefop το συντονισμό του νέου και ευρύτερου προγράμματος επισκέψεων μελέτης.

Πλαίσιο 1: Τι είναι οι επισκέψεις μελέτης;

Μία επίσκεψη μελέτης διαρκεί από τρεις έως πέντε ημέρες. Το πρόγραμμα φέρνει σε επαφή περίπου 10 έως 15 ειδικούς της εκπαίδευσης και κατάρτισης από διαφορετικές χώρες, καθένας από τους οποίους διαθέτει διαφορετικό υπόβαθρο, με σκοπό την ανταλλαγή γνώσης και πείρας καθώς και τη διερεύνηση ενός θέματος κοινού ενδιαφέροντος.

Οι εμπειρογνώμονες ανταλλάσσουν απόψεις σε θέματα που αφορούν την εφαρμογή των σχετικών πολιτικών στις διάφορες χώρες. Επισκέπτονται ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης στη χώρα υποδοχής και συναντούν υπευθύνους για τη χάραξη πολιτικών, κοινωνικούς εταίρους, εκπαιδευτικούς, άλλους επαγγελματίες και σπουδαστές. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες καλλιεργούν επαφές για μελλοντική συνεργασία και μεταφέρουν ιδέες πίσω στη χώρα τους.

Οι επισκέψεις μελέτης αποτελούν μέρος του προγράμματος διά βίου μάθησης της ΕΕ. Οι επισκέψεις οργανώνονται κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους, δηλαδή από τον Σεπτέμβριο έως τον Ιούνιο. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν 33 χώρες: τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ μαζί με την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τη Νορβηγία, την Ελβετία, την Κροατία και την Τουρκία.

Ενδιαφέρεστε να λάβετε μέρος σε μια επίσκεψη μελέτης;

Οι αιτήσεις για τις επισκέψεις μελέτης που θα διεξαχθούν τους μήνες Μάρτιο έως Ιούνιο του 2012 υποβάλλονται από τα μέσα Ιουλίου έως τις 14 Οκτωβρίου 2011.

Παρακαλούμε επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://studyvisits.cedefop.europa.eu/>

Τα θέματα των επισκέψεων μελέτης

Η αξία των επισκέψεων μελέτης έγκειται στη στενή τους σχέση με τρέχοντα ζητήματα. Επιζητούν πάντα να διασφαλίζουν ότι τα θέματα προς συζήτηση εναρμονίζονται πλήρως με τις προτεραιότητες της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης ΕΕ στον τομέα της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της διά βίου μάθησης.

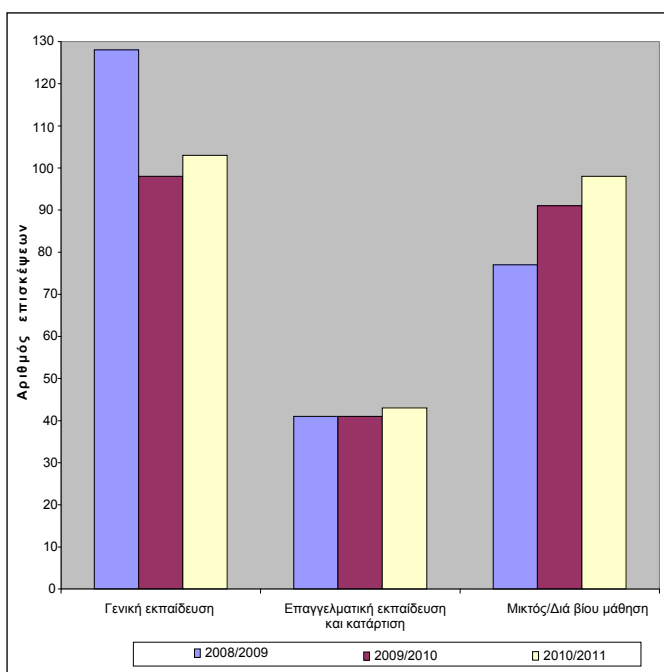
Το 2008 το Cedefop τέθηκε επικεφαλής ομάδας εργασίας που αποτελούνταν από υπευθύνους για τη λήψη αποφάσεων, κοινωνικούς εταίρους και εμπειρογνώμονες της κατάρτισης με στόχο την ανάπτυξη θεμάτων για τις επισκέψεις μελέτης. Τα θέματα αυτά επικαιροποιήθηκαν το 2010, μετά την εφαρμογή της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και τις αλλαγές στο στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (Εκπαίδευση και κατάρτιση 2020).

⁽¹⁾ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απόφαση του Συμβουλίου για τη θέσπιση προγράμματος δράσης στον τομέα της διά βίου μάθησης (1720/2006/ΕΚ). *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, L 327/45, της 24.11.2006.

Μετά το 2008, οι επισκέψεις μελέτης ενθαρρύνουν τους ειδικούς του κλάδου να αντιμετωπίζουν την επαγγελματική κατάρτιση, τη γενική εκπαίδευση, την τριτοβάθμια εκπαίδευση και την εκπαίδευση ενηλίκων ως αλληλο-συνδεόμενα μέρη της διά βίου μάθησης – δηλαδή σαν σύνολο, και όχι σαν ξεχωριστούς κλάδους.

Έτσι, οι επισκέψεις μελέτης που υιοθετούν μια συνολική προοπτική της διά βίου μάθησης εμφανίζουν σταθερή αύξηση: από 30% των επισκέψεων την περίοδο 2008/2009 έχει ανέλθει σε λίγο περισσότερο από 40% την περίοδο 2010/2011 (Σχήμα 1). Ο αριθμός των επισκέψεων μελέτης που επικεντρώνονται στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση παρέμεινε σχετικά αμετάβλητος, αντιστοιχώντας σε ποσοστό 17% των επισκέψεων.

Σχήμα 1: Αριθμός επισκέψεων μελέτης ανά τύπο από την περίοδο 2008/2009 έως την περίοδο 2010/2011

Ανάμεσα στα τρέχοντα θέματα των επισκέψεων μελέτης περιλαμβάνονται:

- βασικές δεξιότητες για όλους, όπως μεταξύ άλλων, δημιουργικότητα, καινοτομία και επιχειρηματικότητα·
- προώθηση της πρόσβασης, ισότητας, ποιότητας και αποδοτικότητας στην εκπαίδευση και την κατάρτιση·
- ελκυστικότητα της διδασκαλίας και βελτίωση των ηγετικών ικανοτήτων·
- εκπαίδευση και κατάρτιση με στόχο την απασχολησιμότητα·
- προώθηση της κινητικότητας στη διά βίου μάθηση·
- εφαρμογή κοινών ευρωπαϊκών εργαλείων και αρχών για τη διά βίου μάθηση και τάσεις στις στρατηγικές διά βίου μάθησης·
- συνεργασία της εκπαίδευσης και κατάρτισης με τον χώρο εργασίας και τις τοπικές κοινότητες.

Ποιοι συμμετέχουν στις επισκέψεις μελέτης

Οι επισκέψεις μελέτης αποδείχθηκαν ιδιαίτερα δημοφιλείς (πίνακας 1). Κατά την περίοδο 2010/2011, καθιερώθηκαν δύο γύροι υποβολής αιτήσεων και επιλογής με στόχο τη βελτίωση του σχεδιασμού και την αύξηση της συμμετοχής στις επισκέψεις μελέτης ορισμένων ομάδων στόχων. Το γεγονός αυτό οδήγησε συνολικά στην αύξηση των αιτήσεων και της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων, καθώς και στη μείωση των ακυρώσεων.

Πίνακας 1: Επισκέψεις μελέτης από την περίοδο 2008/2009 έως την περίοδο 2010/2011 – βασικά στοιχεία

	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Επισκέψεις μελέτης	246	230	244
Χώρες υποδοχής επισκέψεων μελέτης	29	29	29
Συμμετέχοντες (Αιτούντες)	2.532 (4.686)	2.358 (4.573)	2.740 (5.789)
Χώρες συμμετεχόντων	30	33	31

Οι επισκέψεις μελέτης προσελκύουν υπευθύνους και επαγγελματίες από διάφορους σχετικούς κλάδους (πίνακας 2).

Οι διευθυντές σχολείων και οι εκπαιδευτές εκπαιδευτικών αποτελούν περίπου το 25% των συμμετεχόντων. Οι διευθυντές ιδρυμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, κέντρων επαγγελματικού προσανατολισμού και κέντρων πιστοποίησης αντιστοιχούν σε ποσοστό 15,6%, ενώ οι εκπρόσωποι τοπικών, περιφερειακών και εθνικών αρχών σε ποσοστό 11,5%.

Οι επισκέψεις μελέτης παρέχουν παράλληλα μια μοναδική ευκαιρία στους κοινωνικούς εταίρους να συμμετέχουν στην ευρωπαϊκή συνεργασία για τη διά βίου μάθηση. Η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων αυξήθηκε από 4,5% το 2008 σε 6% το 2010.

Κάθε χρόνο διοργανώνονται αρκετές επισκέψεις για υπευθύνους για την χάραξη πολιτικών που έχουν υψηλές αρμοδιότητες σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Για τις εν λόγω επισκέψεις, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Cedefop παρέχουν πρόσθετη στήριξη όσον αφορά το περιεχόμενο και το επίκεντρο της συζήτησης.

Από την περίοδο 2008/09 οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής που βρίσκονται σε υψηλόβαθμες θέσεις έχουν ασχοληθεί με θέματα όπως η περιφερειακή συνεργασία, η κατάρτιση και επαγγελματική ανάπτυξη δημοσίων υπαλλήλων, η διασφάλιση της ποιότητας στα ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης και η συνεχιζόμενη επαγγελματική ανάπτυξη εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών.

Πίνακας 2: Επισκέψεις μελέτης από την περίοδο 2008/2009 έως την περίοδο 2010/2011: Συμμετέχοντες ανά κατηγορία

Κατηγορία	2008/09	2009/10	2010/11
Διευθυντές σχολείων, εκπαιδευτές εκπαιδευτικών	634	591	735
Διευθυντές ιδρυμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, κέντρων ή φορέων, κέντρων επαγγελματικού προσανατολισμού, κέντρων πιστοποίησης ή αναγνώρισης	461	371	418
Εκπρόσωποι τοπικών, περιφερειακών και εθνικών αρχών	252	265	293
Σύμβουλοι σε θέματα παιδαγωγικής και προσανατολισμού	258	189	224
Προϊστάμενοι τμημάτων	186	167	211
Κοινωνικοί εταίροι	115	147	164
Επιθεωρητές εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης	139	142	140
Εκπρόσωποι δικτύων και ενώσεων εκπαίδευσης και κατάρτισης	90	85	96
Ερευνητές	59	83	95
Άλλοι	338	318	364
Σύνολο	2 532	2 358	2 740

Στα θέματα προς συζήτηση για την περίοδο 2011/12 συμπεριλαμβάνεται ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων στην ανάπτυξη εθνικών πλαισίων επαγγελματικών προσόντων, και η προώθηση της επιχειρηματικότητας στην κατάρτιση.

Με γνώμονα την ποιότητα

Το Cedefop εργάζεται για την επίτευξη των στόχων των επισκέψεων μελέτης (πλαίσιο 2). Το Cedefop, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι εθνικές υπηρεσίες εκπόνησαν εγχειρίδιο του οργανωτή ⁽²⁾ και οδηγό για τον συμμετέχοντα ⁽³⁾, τα οποία δείχνουν πώς να αναπτυχθούν οι συνθήκες που να εξασφαλίζουν την επιτυχία κάθε επίσκεψης.

Το Cedefop προσφέρει επίσης, σχετικά με το θέμα της κάθε επίσκεψης, μια γενική επισκόπηση των βασικών ζητημάτων και εξελίξεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και πηγές για περαιτέρω μελέτη. Για την προβολή των αποτελεσμάτων και την προώθηση των επισκέψεων μελέτης στους πιθανούς ενδιαφερόμενους το Cedefop κατάρτισε οδηγό προς χρήση των αρμόδιων υπηρεσιών σε κάθε χώρα.

Μέχρι στιγμής, το έργο των οργανωτών των επισκέψεων μελέτης υπήρξε ιδιαίτερα επιτυχημένο. Την περίοδο 2009/10, το 97% των συμμετεχόντων δήλωσαν πολύ ικανοποιημένοι με την επίσκεψη μελέτης που πραγματοποίησαν.

Πλαίσιο 2. Ο ρόλος του Cedefop στις επισκέψεις μελέτης

Το Cedefop συνεργάζεται στενά με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις εθνικές υπηρεσίες προκειμένου να εξασφαλίσει ότι τα θέματα των επισκέψεων αποτυπώνουν τις τελευταίες εξελίξεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση στην Ευρώπη.

Συγκεκριμένα, το Cedefop είναι υπεύθυνο για την προώθηση των επισκέψεων μελέτης. Συντονίζει τη διαδικασία υποβολής προτάσεων και εκπονεί τον κατάλογο στον οποίο καθορίζεται το πλαίσιο, το περιεχόμενο και οι στόχοι κάθε επίσκεψης. Το Cedefop είναι επίσης υπεύθυνο για το συντονισμό της ετήσιας διαδικασίας υποβολής αιτήσεων και την κατανομή των συμμετεχόντων, οι οποίοι επιλέγονται από τις εθνικές υπηρεσίες, σε συγκεκριμένες επισκέψεις μελέτης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ισορροπία μεταξύ χωρών, ειδικοτήτων και των δύο φύλων.

Το Cedefop είναι παράλληλα υπεύθυνο για την παρακολούθηση των επισκέψεων μελέτης, τη διάδοση των αποτελεσμάτων τους και την αξιολόγηση του αντίκτυπου τους στις πολιτικές και τις πρακτικές της εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Κάθε χρόνο, το Cedefop διοργανώνει σεμινάρια ανταλλαγής γνώσεων για νέους όσο και για έμπειρους οργανωτές των επισκέψεων προκειμένου να συζητηθεί ο τρόπος βελτίωσης του περιεχομένου, της οργάνωσης και της προβολής των αποτελεσμάτων.

⁽²⁾ <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/17955.aspx>

⁽³⁾ <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/17953.aspx>

Προβολή των αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα των επισκέψεων μελέτης συνοψίζονται σε εκθέσεις που εκπονούν οι ομάδες ⁽⁴⁾, οι οποίες σκιαγραφούν τις κοινές προσεγγίσεις, τις προκλήσεις και τις πιθανές λύσεις. Το Cedefop αναλύει τις εκθέσεις και τις δημοσιοποιεί στο Διαδίκτυο ώστε να έχουν πρόσβαση σε αυτές και άλλοι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικών και επαγγελματίες στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.

Οι εκθέσεις των ομάδων αποτελούν τη βάση για τα συγκεφαλαιωτικά σεμινάρια ⁽⁵⁾ (πλαίσιο 3) τα οποία διοργανώνονται σε ετήσια βάση από το Cedefop με σκοπό τη σύνοψη, την επικύρωση και την προώθηση των αποτελεσμάτων των επισκέψεων μελέτης σε επιλεγμένα θέματα.

Πλαίσιο 3: Συγκεφαλαιωτικά σεμινάρια επισκέψεων μελέτης

2010: Quality and efficiency (Ποιότητα και αποδοτικότητα)

Συνοψίζοντας περίπου 80 επισκέψεις μελέτης που πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 2008/2009, οι εισηγήσεις από 15 χώρες σκιαγράφησαν μια εικόνα των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν: οι εκπαιδευόμενοι στην απόκτηση κοινωνικών ικανοτήτων και ικανοτήτων που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη και στην εκμάθηση ξένων γλωσσών, οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευτές στην ανάπτυξη των εν λόγω ικανοτήτων και οι διευθυντές σχολείων στην ανάπτυξη κοινοτήτων μάθησης. Τα αποτελέσματα του σεμιναρίου δημοσιεύθηκαν υπό τον τίτλο *Better competences through better teaching and leading: Findings from study visits 2008/09* ⁽⁶⁾ (Βελτίωση των ικανοτήτων μέσω της βελτίωσης της διδασκαλίας και των ηγετικών ικανοτήτων: αποτελέσματα από τις επισκέψεις μελέτης 2008/2009).

2011: Young people and the labour market (Νέοι και αγορά εργασίας)

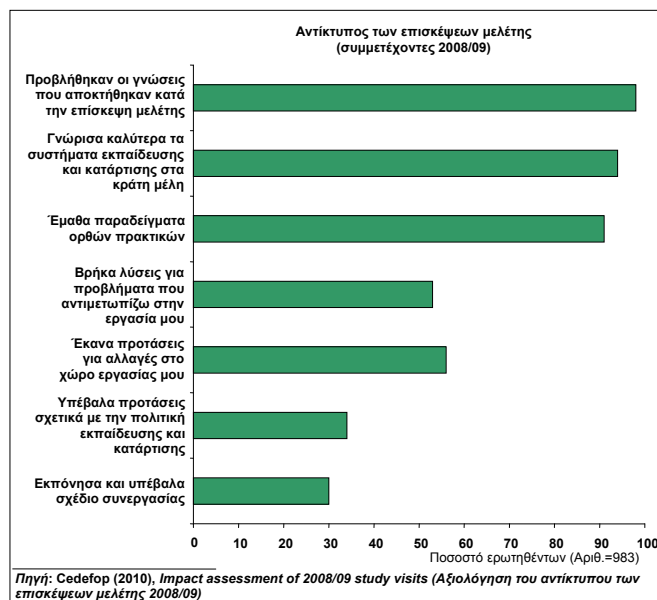
Συνοψίζοντας περίπου 60 επισκέψεις μελέτης που πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 2009/2010, οι εισηγήσεις από 21 χώρες έδωσαν έμφαση: στη σημασία του επαγγελματικού προσανατολισμού και της συμβουλευτικής για τους νέους, αλλά και στη συνειδητοποίηση των οφελών που αποφέρουν οι επενδύσεις στην ΕΕΚ για τους εργοδότες, στις ευκαιρίες να συνδυασθεί η μάθηση με την εργασιακή πείρα και στην εισαγωγή των νέων στην επιχειρηματικότητα από πολύ νωρίς προκειμένου να αναπτύξουν επιχειρηματική σκέψη και δεξιότητες ⁽⁷⁾.

Θετικός αντίκτυπος

Στο πλαίσιο μελέτης που διεξήχθη σε συμμετέχοντες την περίοδο 2008/09 (σχήμα 3) διαπιστώθηκε ότι άτομα που είναι αρμόδια για τη διαμόρφωση και εφαρμογή των πολιτικών εκπαίδευσης και κατάρτισης σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο επιδεικνύουν μεγαλύτερη επίγνωση των σχετικών ευρωπαϊκών εξελίξεων. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες ήταν καλύτερα ενημερωμένοι για

τις ευκαιρίες για περαιτέρω ευρωπαϊκή συνεργασία. Χάρης στις επαφές που πραγματοποιήσαν κατά την επίσκεψή τους, περίπου 30% των συμμετεχόντων ανέπτυξαν σχέδιο συνεργασίας εντός ενός έτους.

Σχήμα 3. Αντίκτυπος των επισκέψεων μελέτης (συμμετέχοντες 2008/09)

Περίπου το 98% των συμμετεχόντων σε επισκέψεις μελέτης ανταλλάξαν τις γνώσεις τους με συναδέλφους τους, προϊσταμένους, άλλους εμπειρογνώμονες, φοιτητές και γονείς. Πολλοί υπέβαλαν προτάσεις για αλλαγές όσον αφορά τη λειτουργία των ιδρυμάτων τους και την πολιτική για την κατάρτιση. Οι επισκέψεις οδήγησαν μερικούς συμμετέχοντες να αλλάξουν επαγγελματικές δραστηριότητες και να βελτιώσουν τις προσωπικές τους δεξιότητες.

Οι επισκέψεις μελέτης αποφέρουν οφέλη και για τους οργανωτές τους. Οι οργανισμοί υποδοχής έχουν την ευκαιρία να παρουσιάσουν το έργο και τα επιτεύγματά τους. Παράλληλα, ενισχύεται η ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινοτήτων στα ευρωπαϊκά ζητήματα.

Συνολικά, οι επισκέψεις μελέτης έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικός τρόπος μάθησης για όλους τους εμπλεκόμενους.

CEDEFOP

Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης

Ενημερωτικό σημείωμα – 9062 EL

Αριθμός καταλόγου: T1-BB-11-005-EL-N

ISBN 978-92-896-0762-9, doi: 10.2801/67477

Copyright © Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (Cedefop), 2011

Με την επιφύλαξη όλων των δικαιωμάτων.

Τα ενημερωτικά σημειώματα εκδίδονται στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ελληνικά, ισπανικά, και ιταλικά. Για να τα λαμβάνετε σε τακτική βάση, στείλτε μας μήνυμα στην ακόλουθη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου: briefingnotes@cedefop.europa.eu

Μπορείτε να βρείτε προηγούμενα ενημερωτικά σημειώματα και εκδόσεις του Cedefop στη διεύθυνση:

<http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications.aspx>

T.Θ. 22427, 551 02 Θεσσαλονίκη, ΕΛΛΑΔΑ/GREECE

Ευρώπης 123, Θεσσαλονίκη, ΕΛΛΑΔΑ/GREECE

Τηλ. 30 2310490111, Φαξ +30 2310490020

E-mail: info@cedefop.europa.eu

visit our portal www.cedefop.europa.eu

⁽⁴⁾ http://studyvisits.cedefop.europa.eu/index.asp?cid=3&artid=7456&scid=77&artlang=EN&per_id=2549

⁽⁵⁾ http://studyvisits.cedefop.europa.eu/index.asp?cid=3&artid=8097&scid=77&artlang=EN&per_id=2515

⁽⁶⁾ <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/16385.aspx>

⁽⁷⁾ <http://studyvisits.cedefop.europa.eu/index.asp?cid=3&artid=8051&scid=77&artlang=EN>